

Nr 16

Utlåtande i anledning av väckta motioner om studiestöd under sommaren.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 222 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Lundström* samt nr 291 i andra kammaren av herr *Nihlfors m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till sådan ändring av studiestödet att stöd kan utgå under samtliga månader då studier bedrivs».

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet, i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen I: 222.

Gällande ordning m. m.

Studerande vid universitet och högskolor och andra postgymnasiala utbildningslinjer har enligt studiemedelsförordningen i princip rätt till studiemedel. Dessa beräknas för varje termin till 70 % av basbeloppet, som f. n. är 5 300 kr. För minderårigt barn utgår dessutom barntillägg med 12,5 % av basbeloppet. Har den studerande eller, om han är gift, hans make inkomst eller förmögenhet minskas studiemedlen enligt särskilda regler. Av studiemedlen utgår för studerande, som är berättigad till oreducerat belopp, 875 kr. per termin, studiebidrag. Detta bidrag erhålles i första hand och utan återbetalningsskyldighet. Resten av studiemedlen skall återbetalas enligt särskilda regler.

Studerande som önskar erhålla studiemedel skall ansöka därom. För att äga rätt att få ansökan upptagen till prövning skall ansökan ske senast en månad före terminens början. Ansökan kan omfatta två terminer. Vårterminen omfattar 1 januari—30 juni och höstterminen resten av året. Studiemedlen beviljas för högst en termin i sänder och utbetalas efter anfordran. Beviljade studiemedel får lyftas först sedan den studerande genom studieintyg styrkt sin närvaro för studier vid viss läroanstalt. Studiemedel beviljas av de lokala studiemedelsnämnder, som finns på universitets-orterna. Studiemedelsnämnds beslut kan överklagas hos centrala studie-hjälpsnämnden.

Bihang till riksdagens protokoll 1966. 9 saml. 2 avd. Nr 16

Då synnerliga skäl föreligga kan enligt 16 § studiemedelsförordningen s. k. *extra studiemedel* utgå utöver vad ovan upptagits. För extra studiemedel föreligger full återbetalningsskyldighet. Beslut om extra studiemedel skall underställas centrala studiehjälpsnämnden. Nämnden har i tillämpningsföreskrifter till studiemedelsförordningen föreskrivit i fråga om extra studiemedel bl. a.

Extra studiemedel enligt 16 § Smf bör beviljas endast *undantagsvis* och då *synnerliga skäl* kan anföras. Ett beslut om extra studiemedel skall genomgående grundas på en ingående prövning av det enskilda fallet. Det bör således icke förekomma, att extra studiemedel regelmässigt beviljas vissa grupper. Endast i de fall, där de för den studerande tillgängliga medlen kan antagas icke förslå till studierna, bör extra studiemedel kunna beviljas. Det måste emellertid föreligga behov av en mera väsentlig förstärkning. Belopp under 400 kronor bör därför icke förekomma.

I det följande anges vissa fall, där det är tänkbart att förutsättningar kan föreligga för beviljande av extra studiemedel enligt 16 § Smf.

Studier under mer än 5 månader per termin

Studiemedelsbeloppet avser inte vissa månader utan hela terminen (= ett halvår). Emellertid har till grund för fastläggandet av belopp för medlen legat antagandet, att effektiva studier genomsnittligt bedrivs under ca 5 månader per halvår. Det förhållandet att studierna pågår under längre tid per halvår skall dock i princip inte inverka på rätten till studiemedel liksom studiemedel inte skall utgå med lägre belopp vid sådana studiebanor, där studierna normalt pågår kortare tid än 5 månader per halvår. Att studier bedrivs under sommarmånaderna är i princip utan betydelse för rätten till studiemedel, när denna inte påverkas av när under terminen den studerande bedriver effektiva studier.

Extra studiemedel må emellertid *undantagsvis* kunna beviljas, om den studerande bedriver effektiva studier under *hela* den sexmånadersperiod, som terminen omfattar, och de studiemedel, vartill han är berättigad enligt huvudbestämmelserna jämte övriga för honom tillgängliga medel icke kan anses förslå under studietiden.

Enligt uppgifter som lämnats av centrala studiehjälpsnämnden har under år 1965 extra studiemedel för studier under mer än fem och en halv månad per termin beviljats i 172 fall och avslagits i 52 fall.

Historik

Studiesociala utredningen diskuterar i sitt betänkande »Rätt till studiemedel» (SOU 1963: 74) frågan om en maximigräns för vad en studerande vid varje särskilt tillfälle skall kunna utfå i studiemedel. Utredningen finner det ändamålsenligt att maximibeloppet bestämmas för termin samt anför.

Emellertid har terminsbegreppet inte helt enhetlig betydelse inom olika studiebanor. Dels är terminerna olika långa på olika studiebanor, dels infaller de på något olika tider. Enligt utredningens mening bör det inte kom-

ma i fråga att ha olika maximibelopp för studiemedel på olika studiebanor beroende på terminernas längd. De skillnader i beloppen som därvid är tänkbara torde nämligen vara förhållandevis små. Det skulle därför onödigt komplicera systemet med olika maximibelopp för skilda studiebanor.

Av praktiska skäl förordar utredningen att kalenderåret i studiemedelhänseende indelas i två lika delar: vårterminen, som omfattar tiden den 1 januari—den 30 juni, och höstterminen, som omfattar tiden den 1 juli—den 31 december.

Även om terminerna med det terminsbegrepp som utredningen här ovan förordat kommer att täcka hela året, är det enligt utredningens mening inte rimligt att maximibeloppet för studiemedel avväges så, att det beräknas räcka till finansieringen av tolv månaders studier per år. Högre studier torde regelmässigt bedrivas under högst tio månader om året. Med hänsyn härtill bör maximibeloppet bestämmas så att det kan antagas räcka till fem månaders studier under terminen. Till de fall där studierna obestriddligen bedrivs under mer än fem månader av terminen återkommer utredningen i ett senare avsnitt.

I anslutning till förslag om extra studiemedel i särskilda fall anför utredningen.

Det av utredningen föreslagna maximibeloppet för studiemedel är beräknat med den förutsättningen, att den studerande under terminen bedriver studier i fem månader. Om emellertid den studerande bedriver effektiva studier under alla de sex månader, som terminen enligt utredningens definition omfattar, kan det maximibelopp som följer av de generella reglerna visa sig otillräckligt. I så fall kan det föreligga synnerliga skäl att bevilja extra studiemedel.

I *proposition nr 138 år 1964* med förslag till det nuvarande studiesociala systemet anför föredragande departementschefen bl. a.

Det för *en* studerande avsedda maximibeloppet, 6 720 kronor om året i dagens penningvärde, är högre än motsvarande normalbelopp som tillämpas inom ramen för det nu gällande studiesociala systemet. Det föreslagna beloppet måste anses tillräckligt för alla normala fall, särskilt om man betänker att beloppet är avsett att räcka inte för hela året utan för en studietid av högst tio månader. Härvidlag är också att märka, att den studerande enligt förslaget skall kunna uppbära inemot 4 000 kronor om året i inkomst av förvärvsarbete utan att inkomsten reducerar maximibeloppet för studiemedel.

Det kan givetvis i enskilda fall finnas anledning till avvikelse från de nu berörda schablonnormerna. En möjlighet härtill bör säkras i författningstexten på det sätt utredningen föreslagit. Om man inte vill spolia de vinster som schabloniseringen syftar till, måste emellertid de tillämpande organen vara jämförelsevis återhållsamma med undantagen. Det är av vikt, att centralmyndigheten noga följer de lokala organens praxis i hithörande ärenden. Centralmyndigheten bör vid behov kunna ålägga de lokala organen att — oberoende av om besvär anförts — underställa myndigheten beslut, som innefattar avvikelse från schablonnormerna.

I propositionen framhålles särskilt att prövningen i fråga om rätt till extra studiemedel är avsedd att vara restriktiv.

Särskilda utskottet anförde beträffande särskilda studiemedel i sitt av riksdagen i den delen godkända *utlåtande nr 1 år 1964*.

Studiemedelssystemet kräver för att det skall bevara sin stadga och för att administrationen skall bli enkel att de tillämpande organen är återhållsamma med tilldelning av extra studiemedel utöver maximibeloppet. Den avsedda restriktiviteten härvidlag bör komma till tydligt uttryck i författningstexten, och utskottet kan därför inte biträda yrkandet i *motionerna I: 807* och *II: 1003* att rekvisitet »synnerliga skäl» i stadgandet om tilldelning av extra studiemedel skall utbytas mot »särskilda skäl».

Sveriges förenade studentkårer har i inlaga den 14 juni 1965 till chefen för ecklesiastikdepartementet hemställt, att åtgärder skall vidtagas så att extra studiemedel skall utgå till studerande som önskar bedriva sommarstudier och i övrigt uppfyller kraven för erhållande av studiemedel. I skriften kritiseras den restriktivitet som påstås ha iakttagits när det gäller att bevilja extra studiemedel för sommarstudier. Det anföres bl. a.

Utan tvivel har det blivit allt vanligare att universitets- och högskolestuderande bedriver studier under hela året. Anledningarna härtill är många. Beträffande de universitetsstuderande kan framhållas dels att ämnesstoffet inom en rad ämnen är så omfattande att en studietid om fem månader per betygsenhet, alltså normalstudietiden, icke kan hållas och dels att det akademiska läsåret icke är anpassat till ett studieår om tio månader. Vad beträffar det senare förhållandet påbörjas studierna i allmänhet vid ingången av september månad. Tio månaders läsår skulle innebära att undervisning och tentamina skulle pågå till slutet av juni månad påföljande år. Vid universiteten avslutas undervisningen i regel under maj månad och tentamenstillfällena förekommer endast sporadiskt under juni månad. Detta förhållande i förening med ämnesstoffets omfattning per betygsenhet gör att många studerande måste utnyttja sommarmånaderna till självständiga studier för att kunna tentera av kurserna i slutet av augusti omedelbart innan studier i ett nytt ämne påbörjas. Användes icke sommarmånaderna på sådant sätt måste de studerande som icke under maj månad hunnit slutföra studierna i ett ämne ägna en stor del av höstterminen härtill och tvingas då för att inte komma efter i studiegången påbörja ett nytt ämne samtidigt. Detta innebär en olycklig splittring av studierna vilket ofta leder till studieförseningar på en termin eller mera.

Centrala studiehjälpsnämnden, som anbefallts yttra sig över Sveriges förenade studentkårers skrift, har i skrivelse den 22 juni 1965 till chefen för ecklesiastikdepartementet anfört bl. a.

Nämnden har vid sammanträde denna dag ytterligare diskuterat frågan om extra studiemedel för sommarstudier och därvid beslutat följande riktlinjer i ämnet:

Kravet på att studierna skall omfatta mer än 5 månader per termin medför att extra studiemedel för sommarstudier, såvitt angår juli och augusti månader, i regel inte bör beviljas före eller under sommaren. Man kan ju inte i det läget med någon större säkerhet veta att studierna kommer att pågå mer än 5 månader under höstterminen. Först när man kommer fram till slutet av höstterminen, kan det bli aktuellt att bevilja extra studiemedel på grund av att studierna tagit mer än 5 månader i anspråk.

Detta förfarings sätt innebär emellertid inte att den studerande blir utan medel för sina studier under juli och augusti. De ordinarie studiemedlen utgår nämligen redan fr. o. m. den 1 juli, i den mån studier då bedrivs. Någon möjlighet att tidigare utbetala extra studiemedel föreligger icke. Jämväl i fråga om extra studiemedel föreligger ju kravet på studieintyg.

Av det sagda följer bl. a. att beviljande av extra studiemedel för sommarstudier vid sommarens början i regel kan bli aktuellt endast såvitt gäller sådana medel för juni månad; medlen för juli och augusti månader bör i första hand utgå i form av ordinarie studiemedel med inbyggt studiebidrag. Vid beviljande av studiemedel för juni månad måste givetvis i första hand prövas, huruvida denna månad i verkligheten utgör en sjätte studiemånad för den studerande. Uppenbart är sålunda att studiemedel inte bör utgå med högre belopp för den som studerar under tiden 1/2—30/6 än för den som studerar under tiden 1/1—31/5 och ej heller än för den som studerar under tiden 15/1—15/6.

Vidare bör hänsyn tas till normalbeloppets karaktär av schablonbelopp. Härav följer att mindre överskridanden av tiden 5 månader inte kan tillåtas inverka på rätten till studiemedel liksom denna inte påverkas av att studierna bedrivs under mindre del av terminen än 5 månader. För att extra studiemedel skall kunna komma i fråga bör överskridandet uppgå till minst en halv månad.

Extra studiemedel för längre studier än 5 månader per termin bör inte beviljas annat än om de ytterligare studierna skall ge den studerande möjlighet att prestera ett större pensum (kvantitativt eller kvalitativt) än som är normalt för ifrågakarande studiegång. Sålunda bör extra studiemedel ej komma i fråga för inhämtande av kursmoment, som bort vara fullgjorda under terminens 5 månader.

För rätt till extra studiemedel krävs att den studerande skall förebringa synnerliga skäl. Häri innefattas att han — förutom att han gör sannolikt att han kommer att studera under den sjätte studiemånaden — visar att han har behov av de extra studiemedlen för att kunna genomföra ifrågakarande studier. Den som har egna medel härför bör således icke beviljas extra studiemedel.

Vad härefter gäller frågan om *extra studiemedel för icke kursbundna studier* får nämnden framhålla, att det givetvis bör tillämpas samma regler här som i fråga om extra studiemedel för kursbundna studier. Varken de av nämnden utfärdade tillämpningsföreskrifterna eller de ovan redovisade riktlinjerna ger uttryck för någon annan uppfattning. Det ligger emellertid i sakens natur, att kravet på synnerliga skäl kan leda till att en ansökan om extra studiemedel för icke kursbundna sommarstudier inte kan bifallas, därför att den studerande inte förmått göra sannolikt att studierna medför att han under halvåret studerar minst 5½ månader.

Utskottet

Studerande vid universitet, högskolor och vissa därmed jämställda utbildningslinjer är berättigade till studiemedel med högst 70 procent av basbeloppet varje termin. Maximalt kan alltså f. n. utgå 3 710 kronor per termin. Studerande, som är berättigad till maximala studiemedel, får 875

kronor per termin i studiebidrag. Detta bidrag, som ingår i studiemedlen, erhålles till skillnad från resten av dessa utan återbetalningsskyldighet. Studerande som tillerkänts studiemedel kan, så snart han med intyg styrkt att han bedriver studier, lyfta de för terminen utgående medlen i dess helhet. Termin utgöres av sexmånadersperiod med början den 1 januari eller den 1 juli. Enligt förarbetena till studiemedelsförordningen är storleken av studiemedlen fastställda med tanke på en studietid av tio månader per år.

Då synnerliga skäl föreligger kan utöver ordinarie studiemedel utgivas extra studiemedel för vilka återbetalningsskyldighet föreligger. Sådana studiemedel är avsedda bl. a. för vissa fall då studier bedrivs längre tid än fem månader under en termin. Enligt de normer centrala studiehjälpsnämnden uppställt för beviljande av extra studiemedel förutsättes härför att den studerandes ekonomiska tillgångar inte kan antagas förslå under studietiden, som bör omfatta minst fem och en halv månad av terminen. Vidare gäller att extra studiemedel för en sjätte studiemånad i princip inte beviljas, om studierna avser kursmoment som bort vara fullgjorda under terminens övriga fem månader.

Förevarande motioner syftar till ändring av studiemedelsförordningen så att studiestöd skall utgå under samtliga månader studier bedrivs. Motionärerna framhåller att studerande, som inte kan få stöd under en eller ett par månader per år, trots att studieutgifterna då i huvudsak är lika höga som under resten av året, kan komma i en besvärlig ekonomisk situation.

Som framgår av det ovan anförda utgår studiemedlen med ett visst belopp för termin. Detta belopp är bestämt efter schablonen att studierna bedrivs tio månader per år. Studiemedlen utgår därför i princip med samma belopp, oavsett hur stor del av en termin som användes till studier. Denna ordning för bestämmande av studiemedlen är administrativt lätthanterlig och till fördel för det stora flertalet studerande. För de studerande som bedriver studier under längre tid än fem månader per halvår finns dessutom möjligheten att erhålla extra studiemedel. Med hänvisning till det nu anförda anser sig utskottet inte kunna tillstyrka motionärernas förslag.

Utskottet får hemställa,

att förevarande motioner, I: 222 och II: 291, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 1 mars 1966

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: fru Carlqvist, herr Lars Larsson, fru Nilsson, herrar Edström, Erik Filip Petersson, Hübinette och Thorsten Larsson;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Odhe, fru Eken-
dahl, herr Johansson i Södertälje, fru Svensson, herrar Johansson i Skär-
stad,* Ringaby och Jonsson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.